

Karsai György (1953) egyetemi tanár; kutatási területe: görög színház-történet, a homérosi eposzok. Legfontosabb publikációi:

A Szép és a Szörnyeteg. Görög drámák értelmezései. Osiris, Budapest, 1999.

„Ce n'est pas Créon ton problème, mais seulement toi-même' (*Oedipe Roi*, vers 379)”: *Bulletin de l'Association Guillaume Budé* 2012/1, 75–97.

Legutóbbi írása az *Ókorban*:

Szophoklész: Trakhiszi nők. Karsai György prózafordításában, bevezetésével és kommentárjaival (2006/2).

A klasszika-filológia helyzete a hazai felsőoktatási intézményekben

Egyetem, főiskola, alap- és osztatlan képzés, 1990–2012

Karsai György

A latin nyelv Magyarországon a 18. század hetvenes éveiiig egyszerre volt a közigazgatás, az oktatás és meghatározott társadalmi pozíció felett a német mellett a mindennapi érintkezés nyelve. 1777-ben a Ratio Educationis forradalmi változásokat tett lehetővé: bizonyos helyeken, bizonyos tárgyakat, bizonyos feltételek esetén már magyarul is lehetett tanítani.

Alig egy emberöltővel később, 1844-ben született meg az első államnyelvtörvény, amely a magyart ebbe a pozícióba emelte: ezzel párhuzamosan a latin nyelv tanítási nyelvből kötelező tantárggyá alakult. Akár a folyamat mellékszálának is tekinthetjük, hogy 1890-ben született meg az elhíresült „görögpótló” törvény: az ógörög nyelv kötelezőből fakultatív tantárggyá vált. A következő, fontos intézkedésre a II. világháború lezárultával, a felszabadulás után gyökeresen megváltozott politikai viszonyok jegyében került sor: a nyolc osztályos általános iskola bevezetésével a latin kiszorult a 10–14 éves korosztály tananyagából, majd kötelezőből választható, második idegen nyelv lett, de az is csak a gimnáziumi osztályok humán tagozatos osztályaiban.

Ezután a latin és görög nyelv és kultúra folyamatos térvesztésének folyamata Magyarországon a rendszerváltásig, illetve 1998–1999-ig megállt, pontosabban beállt egy olyan szintre, amely a jelentősen csökkentett középiskolai latintanár-képzést egyetemi szinten (országosan öt szaktanszéken: Budapest, Debrecen, Pécs, Piliscsaba, Szeged) biztosította. A következő, súlyos csapás az volt, amikor a szocialista-szabaddemokrata kormány megszüntette a latinnak mint érettségi tárgynak *pontszerző* tárgyként való elismerését. Ettől kezdve a középiskolákban értelemszerűen rendkívül nehézé vált a diákok megnyerése, hogy a latin nyelv és irodalom tantárgyat válasszák második nyelvként (sok helyen a választás lehetősége is megszűnt). Ezzel a középiskolai latinoktatás elveszítette legfőbb vonzerejét, azt, hogy az egyetemi felvételi szempontjából egyenrangú volt az élő nyelvekkel. Ettől a pillanattól kezdve kizárólag a tárgy iránti őszinte lelkesedés hajthatta (és hajtja!) azokat a diákokat, akik a latint választják középiskolai tanulmányaik során. Egy, a latin oktatás helyzetével foglalkozó kerekasztal-konferencián hangzott el: „...Míg 1994/95-ben 1178 tanuló érettségizett latinból, az érettségizők összlétszámának 1,2%-a, addig 2001/2002-ben már csak 650 diák érettségizett, az összlétszám 0,9%-a.”

A hazai középiskolai latintanárok teljesítménye, a tárgy iránti elkötelezettségük és kiemelkedő színvonalú munkájuk eredménye az, hogy a latin nyelv és irodalom oktatása nem tűnt el a középiskolákból, sőt, mint azt az Ókortudományi Társaság által meghirdetett országos latin tanulmányi versenyek részvételi számai és az ott elért eredmények mutatják, a helyzet egyáltalán nem reménytelen!

A 2010-ben hatalomra került kormány általában is rendkívül problematikus kulturális és oktatáspolitikai elképzeléseiben belül a klasszikus antikvitás művelése hazai hagyományainak megőrzése, netán egykor volt rangjának visszaadása egyáltalán nem szerepelt – pedig ez egyáltalán nem lett volna idegen az új kormány meghirdette, a nemzeti hagyományok ápolását az oktatás és a kultúra minden szintjén és területén a középpontba állító ideológiájától. A jelenlegi politikai vezetés felsőoktatás-politikai koncepciójának legnegatívabb eleme, hogy a munkaerőpiac igényeinek hatékonyabb

figyelembe vétele ürügyével radikálisan csökkenti a felsőoktatásba bekerülő hallgatói létszámot. Ezzel párhuzamosan az államilag finanszírozott hallgatói helyek diszciplináris átrendezésére is történtek intézkedések: a műszaki és természettudományi képzés bizonyos területei lettek a kedvezményezettek a bölcsészettudományok, a jogi és közgazdasági képzést ellátó egyetemi karok kárára. A felvehető hallgatói létszám eredetileg drasztikusnak szánt megkurtításától – elsősorban a 2012. év végi diákmegmozdulások és a szakmai tiltakozások hatására – a kormány elállt, ám eredeti céljairól, a felsőoktatási szaktérkép jelentős átrendezéséről és a hallgatói létszámcsökkentésről nem mondott le. Az alábbi táblázatok azt a folyamatot írják le, hogy amíg a rendszerváltást követő huszonkét év során – a nyugat-európai átlaghoz közelítés követelményének közös európai célkitűzése szellemében – folyamatosan nőtt a felsőoktatásba bekerülők száma, ez a tendencia 2012-ben (az első évben, amikor az új kormány felsőoktatás-politikája érvényesülhetett) az ellenkező irányba fordult.

1. táblázat. A felsőoktatási intézmények nappali tagozataira felvett hallgatók száma (egyetem, főiskola, illetve alap- és osztatlan képzés, 1990–2012)

Év	Hallgatói létszám
1990	16 818
1991	20 338
1992	24 022
1993	28 217
1994	29 901
1995	35 081
1996	38 382
1997	40 355
1998	43 629
1999	44 538
2000	45 546
2001	50 515
2002	53 420
2003	52 703
2004	55 179
2005	52 957
2006	53 990
2007	50 941
2008	52 081
2009	61 262
2010	65 503
2011	66 810
2012	47 522

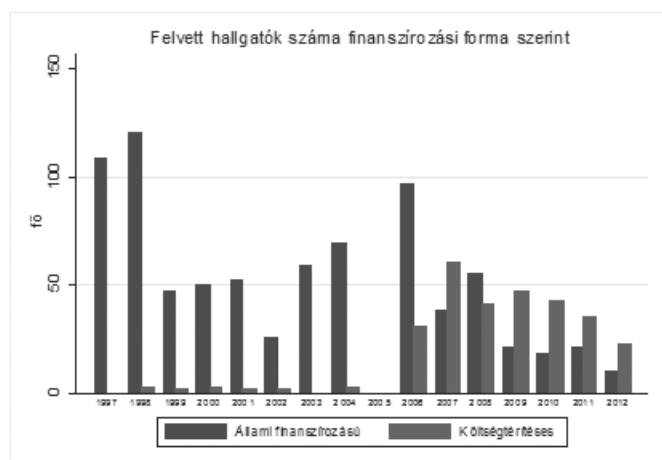
A következő grafikon a klasszika-filológia (latin) szakra felvett hallgatói létszám alakulását mutatja az 1990–2012 közötti időszakban. (1. grafikon)

Mint az ábrából leolvasható, az 1990/1991-es állapothoz képest országosan nagyjából a 2000-es évek elejére-közepére alakult ki az a klasszika-filológia szakos hallgatói létszám (nagyságrendileg 50–70 új hallgató évente), amely az ország méretét, gazdasági teljesítőképességét és lakosságszámát tekintve az általános európai trendeknek megfelelőnek volt mondható. Innen egyenesen fejlődés kezdődött, amely 2006-

1. grafikon

ban érte el csúcspontját (124 újonnan felvett hallgató országon), majd folyamatos csökkenés következett (ebben 2008-tól jelentős hivatkozási alap volt a gazdasági világválság az élet minden területére, így a felsőoktatásba is begyűrűző hatása), ám egészen 2010-ig ez a csökkentett hallgatói létszám még mindig belül volt az elfogadható szinten. 2012-re azonban visszasüllyedtünk arra a szintre, amely 1991/1992-ben mint a fejlődés kiindulási pontja szerepelt. (Lásd a 2. grafikon: ugyanez a számok tükrében.)

2. grafikon

A latin (klasszika-filológia) képzési területén a fenti folyamatok a következőképpen alakultak a rendszerváltás óta:

2. táblázat. Latin (klasszika-filológia) képzésre felvettek száma (1991–2012)

Év	Nappali tagozat			Nem nappali tagozat	Nappali + nem nappali tagozat együtt
	Állami	Költségtérítéses	Összes		
1991	15	0	15	0	15
1992	40	0	40	0	40
1993	44	0	44	0	44
1994	449	0	449	0	449
1995	74	0	74	0	74

Év	Nappali tagozat			Nem nappali tagozat	Nappali + nem nappali tagozat együtt
	Állami	Költség-térítéses	Összes		
1996	166	0	166	0	166
1997	108	0	108	0	108
1998	120	3	123	0	123
1999	47	2	49	0	49
2000	50	3	53	0	53
2001	52	2	54	0	54
2002	25	2	27	0	27
2003	59	0	59	0	59
2004	69	3	72	0	72
2005	<i>n.a.</i>			<i>n.a.</i>	
2006	97	30	127	12	139
2007	38	60	98	3	101
2008	55	41	96	7	103
2009	21	47	68	4	72
2010	18	43	61	5	66
2011	21	35	56	4	60
2012	10	22	32	0	32

Mint látható, szakterületünkön rendkívül látványos a csökkenés: a rendszerváltás utáni évek töretlenül emelkedő tendenciája után (az 1994-es kiugró adat külön elemzést igényelne!), valószínűleg a 2000-es évek elejének 50-70 fő közötti átlaga tekinthető *normálisnak*, az egyetemek teljesítőképességének, oktatási színvonalának, illetve a munkaerőpiac igényeinek leginkább megfelelőnek. 2006-ban egy újabb, minden bizonnyal eltúlzott létszámnövekedést figyelhetünk meg, ám az ezt követő folyamatos és radikális csökkentés – hat év alatt 139-ről 32-re csökkent a latin (klasszika-filológia) szakra felvettettek száma – nagyjából a rendszerváltás körüli évekre történő visszaesést jelenti,¹ s ha ez a tendencia még rövid ideig folytatódik (az ideai felvételi adatok a dolgozat írásának pillanatában még nem ismertek), akkor a legrosszabbra is fel kell készülnünk: a hazai latin- (klasszika-filológia-) oktatás felsőoktatási jelenléte rövid időn belül egy, legfeljebb két egyetemre fog korlátozódni, ha ugyan el nem tűnik teljesen.

3. táblázat. A latin (klasszika-filológia) szakon kiadott oklevelek számának alakulása Magyarországon²

Év	Oklevél
1991	12
1992	26
1993	<i>n.a.</i>
1994	28
1995	43
1996	<i>n.a.</i>
2001	72
2002	80
2003	89
2004	67
2005	43
2006	39
2007	32
2008	29
2009	43

4. táblázat. A klasszika-filológia mesterképzésre (MA) felvettettek száma

	Állami finanszírozású	Összes
2009	11	13
2010	11	14
2011	10	10
2012	15	16

Végezetül az 5. táblázat a PTE Klasszika-filológia Tanszékén az utolsó négy évben (2008 és 2012 között) végzett hallgatók számának alakulását tekinti át. A táblázatból kiderül, hogy az elmúlt években a szakon diplomát szerzettek száma egyenletesen alakult. Ide tartozó információ, hogy a PTE BTK vezetésének az utóbbi időben több ízben is kinyilvánított – noha írásban nem közölt – szándéka (döntése?) az, hogy a tanszék bezárja, a képzést beszünteti, az oktatók egy részét más tanszékeken helyezi el, míg többségük munkaviszonyát megszünteti.

5. táblázat. A PTE BTK Klasszika-filológia Tanszékén végzett hallgatók számának alakulása, 2008–2012

Szak	2008	2009	2010	2011	2012	Összesen
Latin	3	1	2		4	10
Latin–magyar				1		1
Latin–orosz			1			1
Latin–pedagógia			1	1		2
Latin–történelem				1		1
Ókori nyelvek és kultúrák (BA)			5	5	4	14
Összesen	3	1	9	8	8	29

Köszönetemet szeretném kifejezni Varga Júlia és Köllő János szakközgazdász barátainknak, akiknek szakterületei között kiemelt helyen szerepel a hazai oktatáspolitikai és munkaerőpiaci kutatása; segítségük nélkül ez a dolgozat nem készülhetett volna el.